

Bir Sorunun Cevabı

Soru: *Darfûr olaylarına ilişkin Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'ndeki el-Beşîr davası hangi noktaya ulaştı? Avrupa ile Birleşik Devletler arasındaki gerilim şiddetinin hafiflemesinin mülâhaza edilmesi, bu davalarda bir orta çözüme ulaşmak üzere oldukları anlamına mı gelmektedir?*

Cevap:

Birincisi: Soruya cevap verebilmek için davanın gelişim sürecinin ve bağlantılarının arz edilmesi gerekir:

1. Devletlerarası Cezâ Mahkemesi, hem devletlerarası şemsiyesi altında çıkarlarını korusun, hem de Amerikan saldırısına karşı koysun diye Avrupalı eller tarafından türetilmiş bir araçtır. Devletlerarası Cezâ Mahkemesi, 1998 yılında Roma Antlaşması adı altında ortaya çıkmıştır. Bu da toplu soykırım, insanlık suçu, savaş suçları gibi ağır ve devletlerarası öneme haiz suçlar işleyenler hakkında kovuşturma açmak içindir. Zîra yerel mahkemelerin herhangi etkin bir yaptırım alamaması durumunda son seçenek olarak bu tür suçları işleyenleri yargılamaktadır.

2. Amerika Birleşik Devletleri, 31.12.2000'de Roma Antlaşması'nı imzalamasının ardından Clinton, Başkanlık Ofisi'ni terk etmeden önce bunu onayladıysa da Amerikan Kongresi, antlaşmayı onaylamadı ve George Bush, ülkesinin antlaşma üzerindeki imzasını, mahkeme 2002 yılında açılmak üzere iken geri çekti. Ardından da George Bush, Amerikan askerlerini koruyan, mahkemenin Amerikalıları tutuklamasını engelleyen ve hukukî yaptırımlarına boyun eğmemelerini sağlayan kanunlar çıkarttı. İşte o zamanda beri Amerika, mahkemeye düşman kesilmiştir.

3. Hem Amerika'nın, hem de Sudan'ın Roma Antlaşması'nı imzalamamasına rağmen özellikle Fransa, ardından da İngiltere olmak üzere Avrupa Birliği, Darfûr davasının Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'ne taşınmasına ilişkin Güvenlik Konseyi'nden bir kararın çıkarılması için yerel ve evrensel çapta halkçı bir baskı oluşturmada başarılı oldu. Bunu da Sudan'ın anlaşmayı imzalamamasına rağmen davayı Güvenlik Konseyi'ne taşımasını gerekçe göstererek yaptı. Buna ise küresel barışı ve güvenliği tehdit ettiğini görmesi halinde, mahkemenin her türlü davayı kovuşturma hakkına sahip olduğunu ifâde eden antlaşma maddelerinden birini gerekçe gösterdi. Avrupalılar, bilhassa Fransa, bunu kanıtlamak için de Darfûr olaylarını istismar etti ve orada yaşanan cürümleri abarttı... Milyonlarca mültecinin, yüz binlerce ölünün, toplu soykırıma ve savaş suçlarının işlenmesine varacak derecede korkunç cürümlerin yaşanması yüzünden Darfûr'daki olayların küresel barışı ve güvenliği tehdit ettiğine dair bir kamuoyu oluşturdu... Fransa ile İngiltere, Sudan Hükümeti ve onunla ilişkisi bulunan Cancavîd Örgütü'ne atfedilen suçlar üzerine yoğunlaşırlarken Avrupa, bilhassa Fransa tarafından desteklenen isyancı hareketlerin cürümlerini görmezlikten geldiler.

4. Böylece Fransa ile İngiltere, el-Beşîr Hükümeti aleyhinde Darfûr olaylarına yönelik bir halkçı sempati oluşturdular. Hatta Amerika, davanın Devletlerarası Mahkemeye taşınmasına hükmeden Güvenlik Konseyi'nin 2005 Mart ayındaki 1593 sayılı kararının oylanması sırasında veto hakkını kullanmaksızın oylamaya katılmayan ülkelerle yetinmek zorunda kaldı. Oysa o bu kararın, Sudan'daki nüfuzuna karşı yöneltilmiş bir Avrupa ürünü olduğunun farkındaydı! İşte bu şekilde karşıt oy olmaksızın, bilakis dört devletin –ki bunlar Cezayir, Brezilya, Çin ve Birleşik Devletler'dir- yokluğunda 11 oyla mezkur karar çıktı. Halbuki Amerika, kararın ele alınması sırasında devletleri oy vermemekle tehdit etmesine rağmen Fransa ile İngiltere'nin Darfûr cürümleri sebebiyle el-Beşîr Hükümeti aleyhinde oluşturdıkları kamuoyu, Birleşik Devletleri'nin Darfûr davasının Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'ne taşınmasına karşı koymaya cesaret edemeyeceği derecede oldukça güçlü idi. Dolayısıyla oylamaya katılmayan devletlerle yetindi.

5. Şubat 2007'de ise, Devletlerarası Cezâ Mahkemesi Başsavcısı "Luis Moreno-Ocampo", mahkemeden hem eski İçişleri Bakanı Ahmed Mahmûd Hârûn, hem de Cancavid kuvvetlerinin komutanı "Alî Kûşâyib" lakabıyla bilinen Alî Mahmûd Alî hakkında tutuklama müzekkeresi çıkarmasını talep ettiyse de Sudan, mahkemenin müzekkeresini reddetti. Bunun üzerine 2007 Nisan ayında mahkeme, bu iki kişi hakkında tutuklama müzekkeresi çıkarttı ve bu müzekkere, Hârûn hakkında cinayet, eziyet ve işkence olmak üzere 42 suçlama, Alî hakkında ise cinayet ve sivillere

yönelik kasten saldırı olmak üzere 50 suçlama içermekteydi. Ancak Sudan, her iki suçlunun da teslim edilmesini hemen reddetti.

6. Sudan, Avrupa'nın ağır baskılarına rağmen tutuklama müzekkeresi akabindeki sekiz ay boyunca iki suçluyu teslim etmemede ısrar etti. Nihayet 2007 Kasım ayında başta İngiltere olmak üzere Avrupa Birliği devletleri, Güvenlik Konseyi'nden Sudan'a daha fazla baskı uygulamasını talep ettiler. Nitekim İngiliz Büyük Elçisi, John Sawers şöyle diyordu: *"İnsan haklarını çiğneyen suçlulardan birinin Sudan Hükümeti'ne atanmış olması Güvenlik Konseyi açısından utanç vericidir. Başsavcının gelecek ay Güvenlik Konseyi'ne sunacağı raporunun o kadar da olumlu olacağından endişeliyim."* Bunu ise, Güvenlik Konseyi'nden ivedi yaptırımlar almasına yönelik talepleri noktasında İngiltere ile Fransa yanlısı Darfûr'daki isyancı liderlerin hızlı hareketleri takip etti. Nitekim Sudan Halk Kurtuluş Hareketi'ndeki isyancıların liderlerinden biri olan Abdolvâhid en-Nûr, Minber-is Sudân Gazetesi'ne şu açıklamayı yaptı: *"Darfûr'da barışın gerçekleşmesi, Darfûr'daki kişilere yönelik ayrıcalık anlayışının sona ermesini gerektirir."* Ve şöyle ekledi: *"Güvenlik Konseyi, 1593 sayılı karara istinat eden tutuklama müzekkeresi konusunda Sudan'ın işbirliği yapacağından emin olmalı ve kesin yaptırımlar alınmamasının, sorunun çözümünde konseyin beceriksizliğine dair bir delil olmasından sakınmalıdır."* 3 Ekim 2007'de ise, Darfûr'daki isyancı "Adâlet ve Eşitlik Hareketi", Darfûr'a ilişkin çalışmasında, Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'nin yanında yer alması için devletlerarası topluma çağrıda bulundu. Nitekim isyancı hareketin Resmî Sözcüsü Ahmed Huseyin Ahmed, Minber-is Sudan Gazetesi'ne şu açıklamayı yaptı: *"Adâlet dayatılmaksızın Darfûr'da kalıcı barışın gerçekleşmesi imkânsızdır."* Bu sırada ise Başsavcı "Ocampo", yeni bir dava açmaya hazırlandığını(?) ifade etti.?

7. Buna ilâveten Avrupa Parlamentosu, 22.05.2008'de Devletlerarası Cezâ Mahkemesi ile işbirliği yapmayan Sudanlı liderlerin mal varlıklarının dondurulması çağrısında bulundu ve Mahkemenin Başsavcısı da Sudan Hükümeti'ndeki önde gelen liderler hakkında yeni bir dava açacağını ifşâ etti. Nitekim Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri'nin zirve toplantısında, Birleşmiş Milletler'deki Fransız Büyük Elçisi Jean-Robert Morris şöyle diyordu: *"Fransa ve Avrupa Birliği, iş birliği yapmamayı sürdürmesi halinde Sudan Hükümeti'ne karşı daha fazla sert yaptırımlar almaya hazırdır. Tüm Avrupalı liderler bana destek vermektedir ve altı Avrupa devletinin, Güvenlik Konseyi'nin kararına saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaları bir ilktir."*

8. Avrupa Birliği, 14.07.2008 günü, Devletlerarası Cezâ Mahkemesi yoluyla Umer el-Beşîr'in itham edilmesini fiilen başardı. Zîra Başsavcı Luis Moreno-Ocampo, üçü toplu soykırım, beşi insanlık suçu ve ikisi de cinayet olmak üzere on adet suçlamada bulundu. Yargıçlar ise, el-Beşîr hakkında tutuklama kararı çıkmadan önce, beyanatların araştırılmasının aylarca zamanlarını alacağını beklemekteler.

İşte böylece Avrupalılar, el-Beşîr'in kovuşturulması kararını çıkararak, dolayısıyla da Devletlerarası Cezâ Mahkemesi tarafından aranan bir savaş suçlusu haline gelen ajanı el-Beşîr'i zayıflatarak Amerika'nın Sudan'daki nüfuzuna bir darbe indirmeyi başardılar!

9. Bu sırada ise Amerika, Darfûr cürümleri ile el-Beşîr Hükümeti'ne karşı kamuoyunu tahrik etmedeki Avrupa'nın başarısının yanı sıra mahkemenin yaptığı soruşturmalara yönelik devletlerarası saygıyı dikkate alarak, özellikle el-Beşîr'in ağır şekilde kovuşturulmasına ilişkin olmak üzere Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'nin kararlarını etkisizleştirmeye teşebbüs etti. Bunun için de aşağıdaki hususları gerçekleştirdi:

a- George Bush Yönetimi, 26.04.2008 günü, Lahey Mahkemesi'nin Darfûr bölgesindeki vahşî eylemler hakkındaki soruşturmalara Washington'un saygı göstereceğini açıkladı.

b- Devletlerarası Cezâ Mahkemesi, haklarında fiili kovuşturma açtığı Sudan'daki sorumluların sayısını arttırmayı sürdürünce, Darfûr'daki barış sürecinin gelişmesine yönelik alarm zili çaldı. Zîra Sudan'daki Amerikan eski Elçisi "Andrew Natsios" şöyle diyordu: *"Devletlerarası Cezâ Mahkemesi, Sudan'daki pek çok diplomatik şahsiyetin kovuşturulmasına yönelik kararlılığı hakkında gazetelerde geçen tehditlerini uygularsa, ülkeyi kaos ve yıkım ortamına sürükleriz."*

Ardından Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'nin el-Beşîr'i açıkça itham etmesiyle bu tür açıklamalar sıklaştı ve Birleşik Devletler, el-Beşîr'in kovuşturulmasının Darfûr'daki barış sürecini rüzgarın esintisine bırakacağı noktası üzerine yoğunlaştı...

c- Amerika, mahkemenin tutuklama müzekkeresi kararını çıkarmasını erteletmek amacıyla Afrika'daki ve Arap dünyasındaki ajanlarını harekete geçirdi. Nitekim Sudan'ı, "Hârûn ve Alî'nin" Afrika Mahkemesi'nde veya Sudan Mahkemesi'nde yargılanmasına teşvik etmesi için Amr Mûsâ'yı görevlendirdi. Bunu yaparken de mahkemenin, yerel mahkemeler tarafından görülen davalara bakma yetkisi olmadığını belirten Roma Antlaşması'nın 16 sayılı maddesini istismar etti. Bu adımı, hem Afrika Birliği'nden, hem Arap Topluluğu'ndan, hem Bağlantısızlar Hareketi'nden, hem İslâm Konferansı Örgütü'nden, hem Tanzanya, Kenya ve Uganda'dan... destek gördü.

10. Bu teşebbüsler, Avrupa baskılarına etki edince Avrupa, ajanlarını, Sudan'ı destekleyenleri eleştirmekle görevlendirdi. Zîra Adâlet ve Eşitlik Hareketi'nin lideri şu açıklamayı yapmıştır: *"Arap Topluluğu'nun Sudan Hükümeti ile Darfûr halkına karşı uzun vadeli bir felakete yol açacak bir komploya bulaşmasından korkuyorum."* Afrika Birliği'ni eleştirirken de şöyle demiştir: *"Afrika Birliği kanununun dördüncü maddesi, kendisine üye olan herhangi bir devlet tarafından insan haklarının çiğnendiği her türlü davaya Birliğin müdahale etmesi şartını koşar. Savaş suçları, toplu soykırım ve insanlık suçu da bu kapsama girer. O halde Birlik, neden bu maddeyi uygulamıyor? Yoksa Birlik, geçen beş sene yettiği halde Darfûr'daki durumun bir trajedi olmadığını mı sanıyor?"*

11. Bununla birlikte Avrupa, bilhassa Fransa, Amerika'nın Afrika Birliği'ni harekete geçirmesinin etkisini fark etmiş, bundan dolayı Afrika Birliği temsilcileri ile görüşmeler düzenlemiş, bu görüşmelerde tavrını "yumuşatması" karşılığında gerçekleştirmeyi istediği birtakım "kazanımlar" ortaya sunmuş... Nihayet Amerika ile yolun ortasında buluşmasının kaçınılmazlığı ve son demine kadar gitmesinin, ne el-Beşîr'in kovuşturması, ne de "Hârûn ve Alî'nin" Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'ne teslim edilmesinde ısrar edilmesi açısından hiçbir faydası olmayacağı sonucuna varmıştır. Ancak bu, Avrupalı yetkililerinin açıklamalarında geçtiği üzere görüşmelerde elde edeceği kazanımlar karşılığında olacaktır ki buna yönelik aşağıdaki şekilde emareler vardır:

a- Geçenlerde Fransa'nın Birleşmiş Milletler Elçisi Jane-Robert Morris'in şu açıklamasıdır: *"Afrika Birliği'nin iki temsilcisi ile yoğun görüşmeler yaptık... Sudan'a mesajımız, Darfûr'da cinayet işlemeyi ve askerî operasyonları durdurmalı... İnsanlık sıkıntısını durdurmak ve Darfûr'a insanî yardımların ulaşmasını kolaylaştırmak için elinden geleni yapmalı... Tüm siyasî partilerin siyasî diyaloga katılmasına izin vermeli... Ve Çad ile ilişkilerini iyileştirmelidir."*

b- Hem Fransız Büyük Elçisi Jane-Robert Morris'in, hem de İngiliz Büyük Elçisi John'un 15.07.2008 günü şu açıklamayı yapmalarındır: *"Eski İçişleri Bakanı Ahmed Hârûn ve Cancavîd kuvvetlerinin komutanı Alî Kûşeyb'in suçlanması hakkında Devletlerarası Cezâ Mahkemesi ile işbirliği yapması için Sudan Otoriteleri açısından henüz zaman geçmemiştir."* Yani el-Beşîr, hem Ahmed'i, hem de Alî'yi teslim ederse tutuklanmaktan kurtulabilir. Bu önerinin propagandası için de İngiltere, Libya'nın, Güney Afrika'nın ve Katar'ın davaya müdahale etmelerini telkin etti."

c- 27.07.2008'de Sudan Dışişleri Bakanı'nın, İngiltere ile Fransa'nın Sudan'ın Devletlerarası Cezâ Mahkemesi ile işbirliği yapmasını ve her iki suçluyu teslim etmesini istemesi üzerindeki ısrar perdesini kaldırması ve her iki ülkenin de Barışı Koruma Kuvvetleri'nin konuşlandırılması ve anlaşmazlığa yönelik acil siyasî bir çözüm oluşturulması taleplerine dikkat çekmesidir.

d- Gerek Fransa, gerek İngiltere, gerekse Amerika'nın karar taslağı üzerinde Libya'nın yaptığı tadilatlarla muvafakat etmeleri ve bu tadilatın da, Devletlerarası Cezâ Mahkemesi tarafından Umer Hasan el-Beşîr'e isnat edilen her türlü suçlamanın dondurulması çağrısında bulunmasıdır...

e- Sudan Adalet Bakanı Abdalbâsî Sabdarât'ın, özellikle 2003 yılından beri Darfûr'da meydana gelen insan haklarının çiğnenmesi davalarına bakmak üzere Nimr İbrâhîm Muhammed'in Başsavcı olarak atandığını açıklaması, ardından da şöyle demesidir: *"Kuşayb, sorgulanacak ve Sudan Yerel Mahkemesi'nde yargılanacaktır."* Kezâ Başsavcı Nimr İbrâhîm Muhammed, 01.09.2008 günü, Darfûr'da savaş suçları işlemesi hakkında Cancavîd kuvvetleri komutanı Alî Kuşeyb'e itham edilen iddiaların araştırıldığını teyit ederek şöyle demiştir: *"Savaş suçları işlemekle itham edilen Alî Kuşeyb'in sorgulanmasına devam ediyoruz..."*

f- Fransa'nın gerek Sudan'a, gerek el-Beşîr Hükümeti'ne, gerekse Hârûn ve Alî'ye karşı tavırlarında bazı yumuşamalar göstermesidir. Zîra onların Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'ne teslim edilmeleri şartından vazgeçerek yerel mahkemede yargılanmaları ve hükümet içerisinde bakan olmamaları ile yetinmiştir...! Nitekim Sarkozy, geçenlerde Birleşmiş Milletler'in New York'taki

Genel Merkez Binası'nda bu iki suçlunun teslim edilmesi hakkında gazeteciler ile yaptığı röportajda şöyle diyordu: *"Bu iki suçlunun, Sudan Hükümeti'nde bakan olarak kalmasını istemiyoruz."* Yani bu açıklaması ile Hârûn'a işaret etmiştir. Daha önce de Birleşmiş Milletler'deki Fransız Büyük Elçisi Jean-Robert Morris şöyle diyordu: *"Yaptıkları her işin, Devletlerarası Cezâ Mahkemesi ile resmî işbirliği yapmaları kapsamına girmesi gerektiğini burada defaatla söyledim. Şayet kendi vatandaşlarını, kendi ülkelerinde yargılamak istiyorlarsa Roma Antlaşması'na göre buna hakları vardır. Ancak bunu, Devletlerarası Cezâ Mahkemesi ile anlaşarak yapmaları gerekir ve işbirliği için henüz zaman geçmemiştir."*

g- Devletlerarası Cezâ Mahkemesi Yargıçlarının 15.10.2008'de Umer el-Beşîr hakkında tutuklama müzekkeresi çıkmasından önce daha fazla zaman talep etmeleridir.

İkincisi: Artık bu izahatlara binâen soruya cevap verebiliriz:

Devletlerarası Cezâ Mahkemesi'ndeki el-Beşîr ve Darfûr davası, Avrupa ile Amerika arasındaki bir orta çözüme doğru ilerlemektedir. Bu da "Hârûn ile Alî'nin" yerel mahkemede yargılanması, dolayısıyla da el-Beşîr hakkındaki kovuşturmanın hafifletilmesi, ardından da kaldırılması yoluyla krize yönelik bir çıkışın oluşturulmasını kapsamaktadır. Ancak bu, Avrupa, bilhassa İngiltere ve Fransa lehine kazanımların gerçekleşmesi karşılığında, yani Avrupa ajanı isyancı hareketlerin etkin şekilde yönetime ve Çad'ın güvenliğine ortak olmasını garantileyen müzakereler yoluyla Darfûr'a ayak basmaları şeklinde olacaktır...

Çünkü dava, mevcut verilere göre, orta çözüm müzakerelerine doğru ilerlemektedir. Bu da orta çözüm müzakere şartlarının iyileştirilmesi amacıyla siyasî güçlerin çatışmasını, baskıların uygulanmasını ve atmosferlerin ısınmasını gerektirir. Yani bazen kaba, bazen dinen, bazen kızışan, bazen de dinen şekilde sürecektir... Dolayısıyla bu çözüm, en azından yakın görünürde o kadar da kolay değildir. Her hâlükârda Kasım 2009'da Beyaz Saray'a yeni Amerikan Yönetimi gelmeden önce bir çözümün gerçekleştirilmesi muhtemel değildir. Hatta geldikten sonra bile bu, bölgedeki etkin pek çok kuvvetin iç içe girmesinden dolayı kısa olmayan bir zamana muhtaçtır.

H. 26 Şevvâl 1429

M. 25 Ekim 2008